

DOSLOV K DRUHÉMU, OPRAVENÉMU VYDÁNÍ.

Vážení diváci televizního cyklu Zpět k pramenům, vážení čtenáři této knihy, rád bych vám slíbil, že je to dnes naposledy co usedám k počítači, abych se zabýval tématikou pramenů. Proč jsem se já, který nejsem ani geograf, ani hydrolog či vodohospodář, proč jsem se v letech 2002 až 2004 pachtil po lesích a horách a hledal prameny našich řek? Jenom proto, abych pro vás mohl připravit a natočit televizní cyklus Zpět k pramenům a vydat (21. března 2005) tuto stejnojmennou knihu!

Televizní cyklus měl vysokou sledovanost a velký divácký ohlas. Kniha se patnáct týdnů držela v první desítce nejprodávanějších naučných knih a do konce roku 2005 byla vyprodána. Nyní, na začátku roku 2006, vychází tedy toto její druhé, doplněné, vydání a já k němu chci připojit několik vysvětlujících slov.

Jak televizní cyklus, tak tato kniha nejsou výsledkem práce nějakého odborného týmu, ale jen a jen výsledkem práce a zájmu amatéra - tedy mne. Nevystudoval jsem geologii, ale filmovou scenáristiku a dramaturgii a mou profesí je tvorba hraných filmů. To jen na vysvětlenou, těm divákům a čtenářům, kteří se zlobili na některé nepřesnosti či chyby. Měl jsem, samozřejmě, řadu odborných poradců a jsem jim velmi vděčný za orientaci v problematice (za všechny musím jmenovat pana Müllera z České vědeckotechnické společnosti a dr. Čurdu z České geologické služby), ale žádný z nich nebyl odborníkem na hledání pramenů našich řek v terénu

Před knihou Zpět k pramenům u nás žádná jiná kniha mapující prameny našich řek nevyšla. Nikoho nenapadla tak jednoduchá a samozřejmá věc. Výpravy putovaly k pramenům Orinoka, ale ne k pramenům Cidliny.

Tak jsem se k nim vypravil já, dramaturg hrané tvorby České televize. Samozřejmě, že jsem hledal pomoc u odborníků, hydrogeologů, ale ukázalo se, že pramen řeky je pro ně neuchopitelná „přírodní anomálie“, kterou se nikdy soustavně nezabývali. A není divu. Určit pramen řeky je podobné, jako chtít najít první strom v lese. Nejde to a nezáleží na tom. Důle-

žitý je les, důležitá je řeka. Hledání a označení toho pravého pramene v lese plném potůčků je tak trochu lidská hra na systém, řád a pořádek. Má něco do sebe, ale jen do jisté míry.

Po odvysílání seriálu a vydání knihy mi přišly stovky mailů a desítky dopisů. Naprostá většina z nich děkovala za ten nápad, za tu práci, za písničku, za krásné záběry kameramana Josefa Nekvasila, za citlivý přednes pana Munzara. Za všechny moc a upřímně děkuji.

Pak je pár dopisů, které přinesly zpřesňující informace o některých pramenech našich řek, které jsme navštívili a označili. Napsali je místní lidé, kteří o svém kraji vědí neskolnale víc než já. Zatím co já pramen objevoval, oni o něm léta vědí, chodí k němu a pečují o něj. Za všechny pisatele chci poděkovat panu Slávku Bartošovi z Třeště. To on označil pramen Jihlavy, to on inicioval znovuosazení repliky sošky „Studánka“, to on s pomocí své třináctileté dcery stloukl v roce 2000 z trámů bývalé hospody „U Zlatoušků“, nádherné posezení u pramene Dyje, které jsme při natáčení s chutí použili.

Pane Bartoši, hluboce se před vámi skláním.

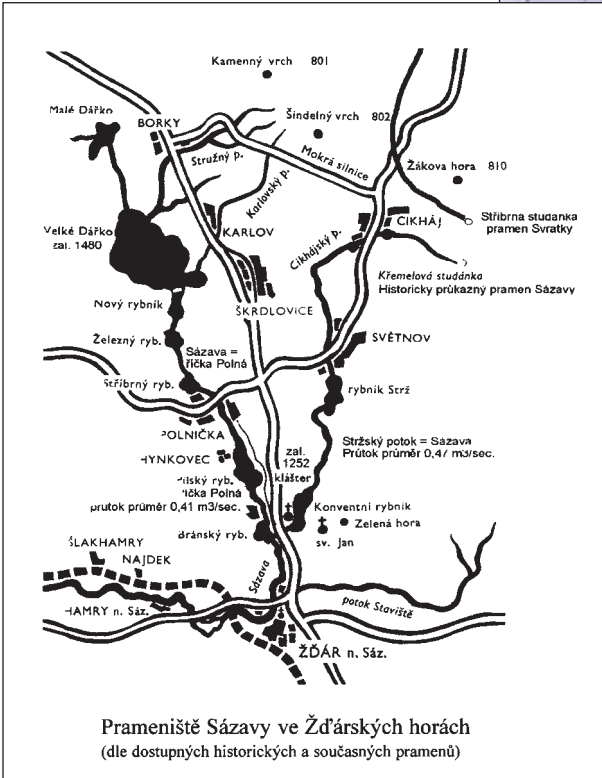
D
O
S
L
O
V

Nejvíce dopisů se týkalo hledání a označení pramene Sázavy. Už když jsem ten pramen v lesích pod Šindelovým vrchem hledal a nenacházel, tušil jsem, že tohle bude malér. Sázava není bezvýznamná řeka a nemá-li označený pramen bude v tom nějaký háček. Byl a jaký. Ve své studii ze Svatoprokopského sborníku Cisterciána sarensis mi ho popsal pan Petr Peňáz ze Žďáru nad Sázavou. Ve svém článku O prameni Sázavy mě s ním též zevrubně seznámil pan Ing. Hynek Jurman ze Štěpánova nad Svatkou. Později, po koncertě v Žďárské knihovně, mi jeden z posluchačů přinesl fotografii mapující i onen pramen Sázavy, o kterém se zmínila hydrogeoložka z týmu dr. Čurdy.

My jsme s panem Munzarem, „s právem na omyl“, označili pramen v kořenech stromu nedaleko „mokré cesty“ spojující samotu Nová Huť s Cikhájí. Shodou okolností jsme se ocitli asi na půl cesty mezi oběma spornými místy. Měl bych teď popsat celý ten problém, ale je to natolik odborné téma, že si netroufám. Nechci se, jako laik, zaplést

do desetiletí trvajících odborných sporů. V zásadě jde o to, který z potoků nad Žďarem nad Sázavou má být považován za Sázavu. Zda říčka Polná spolu s nejdelším z potoků, Stružným, který napájí Velké Dářko a nebo za Sázavu považovat Stržský potok, který se pod Sázavským klášterem vlevo do říčky Polné. Historické prameny dávají přednost Stržskému potoku, který se nad rybníkem Strž mění v Cikhájský potok a jehož pramenem je Křemelovská studánka. Ta je tedy i pravým pramenem Sázavy.

Když jsme s panem Munzarem označovali pramen v ko-

řenech stromu, neměli jsme o tomto sporu ani tušení. Jakmile jsem se o historickém prameni Sázavy, Křemelové studánce, dozvěděl, chtěl jsem ji vidět a vyfotografovat. Našel jsem „sraženou vodu“, místo v němž se umělým kanálem voda Svatky dá přeměrovat do koryta Sázavy, ale Křemelovou studánku jsem nenašel. A tak ani v tomto vydání pramen Sázavy nenajdete.

Jinak tomu je s pramenem Chomutovky. Ten se vydal hledat pan Pavel Tříška z Chomutova a našel ho. Nafotil ho, poslal mi fotografie a vy jednu z nich vidíte. Děkuji.

Jiný případ je pramen Lužnice. Lužnice pramení v Rakousku a v knize je její pramen popsán správně. Ale, jak jsem se dozvěděl z dopisu pana Pavla Mortla, vedle něj existuje i „český pramen Lužnice“. Ten prý kdysi, pro potřeby rozhlasové reportáže, „vymyslel“ a označil dnes již nežijící redaktor Československého rozhlasu z Českých Budějovic, pan Jaroslav Klíma. Leží pár desítek metrů od cesty

z Pohoří na Šumavě do Stadelbergu v Rakousku. Po odvysílání reportáže upadl ten „český pramen Lužnice“ v zapomnění. Až v roce 2004 jej obnovil ing. Hynek Hladík. Za dopis a fotografii panu Pavlu Mortlovi z Českých Budějovic velmi děkuji.

Několik dopisů se týkalo pramene řeky Úslavy. Všechny texty jej situují do osady Nové Dvory v úbočí kopce Drkolná. My jej, podle Základní vodohospodářské mapy, označili nad rybníčkem za vsí Lukoviště. Je to jeden z těch případů, kdy se turistická tradice a vodohospodářské mapy neshodují.

Stejně tak tomu bylo u pramenů Tiché Orlice. Situaci vyjasnil až článek v časopise Turista od Ing. Hegra, jehož fotografii přikládám.

Vy, kteří jste viděli seriál Zpět k pramenům v televizi a přečetli jste tuto knihu, však určitě dobře víte, že v obou pracích nikdy nešlo o přesnou lokalizaci pramenů, dokonce lze říci, že jsme jejich přesné umístění občas i úmyslně zamlčeli. V názvu „Zpět k pramenům“ je ukryto hned několik významů a já vždycky nejvíc myslel na

ten, který odkazuje na cestu k základním, pradávným lidským citům a postojům - neztratit vnímavost pro elementární krásu světa, nekorat, nebát se dojmout a nadchnout, mít čistou mysl a napájet ji z nezkaleného pramene.

V Praze 22. 1. 2006

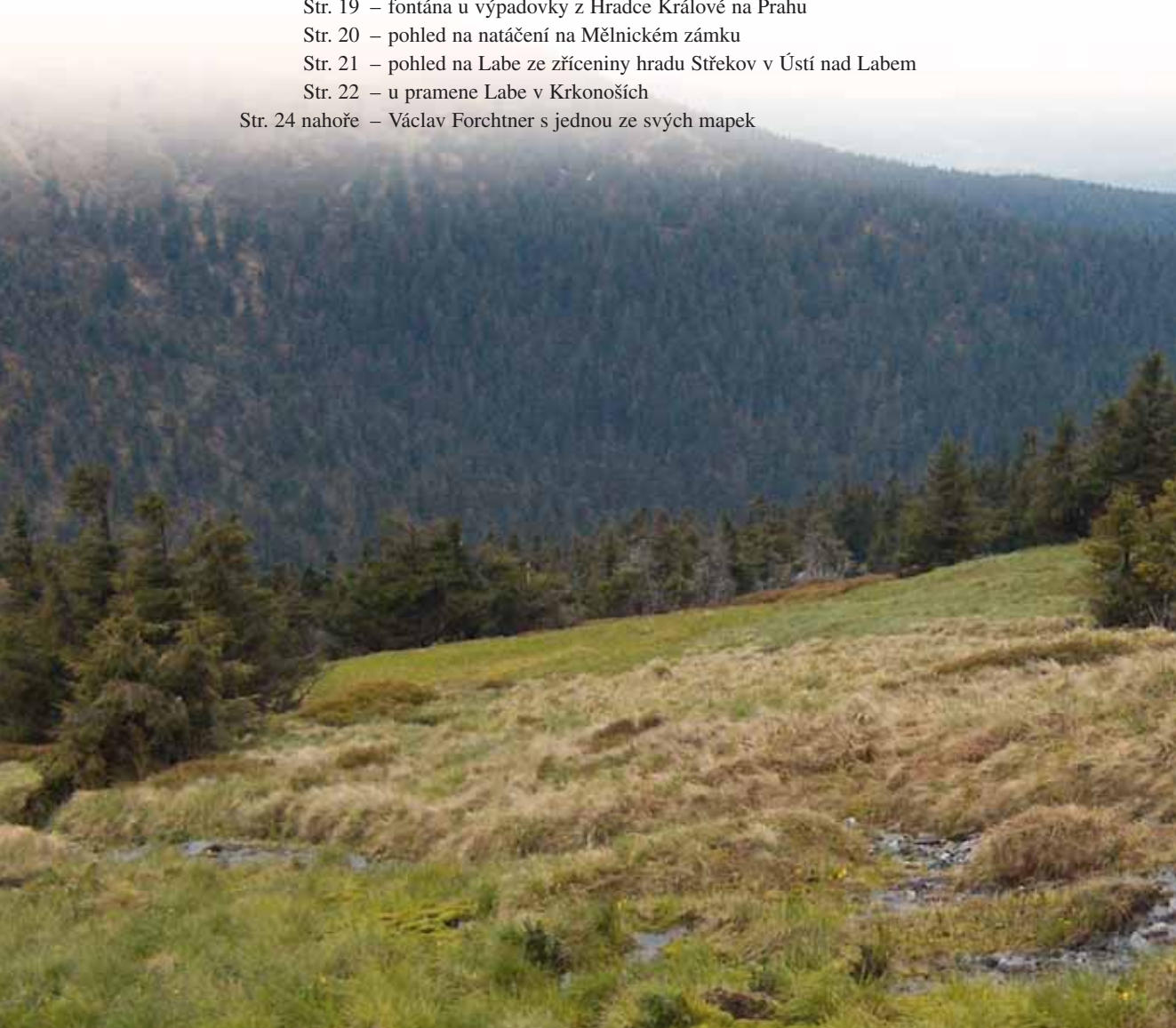

D
O
S
L
O
V

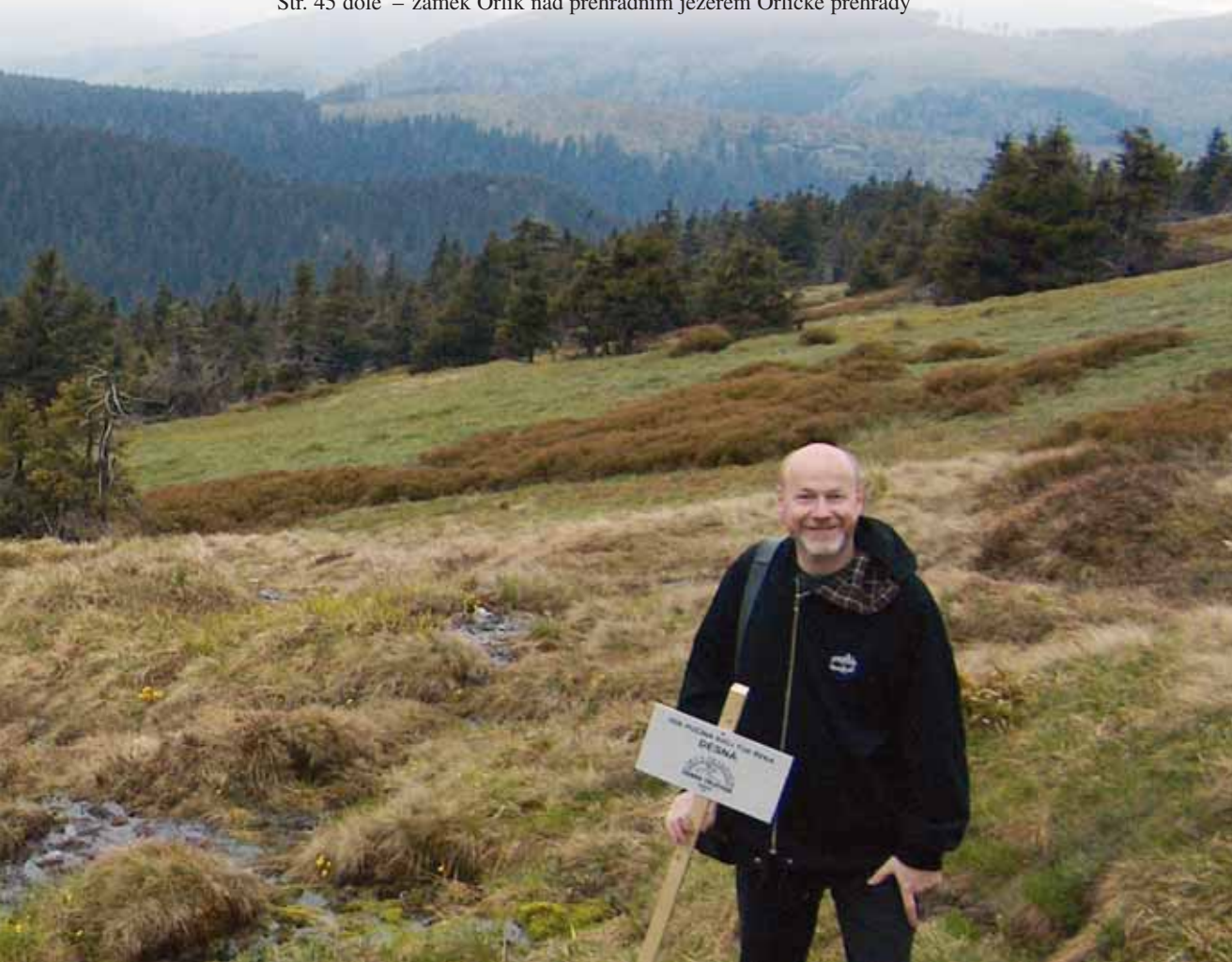
A
O
T
S
O
D

POPISKY K FOTOGRAFIÍM KNIHY ZPĚT K PRAMENŮM

- Str. 7 – autor a režisér Bedřich Ludvík naslouchá Luďku Munzarovi u pramene Moravské Dyje
- Str. 8, 9 – hrníček s logem cyklu u pramene Radbuzy
- Str. 10, 11 – natáčení u pramene Moravice, v pozadí ochranář Michal Ulrych
- Str. 12, 13 – oba soutoky Vltavy s Labem pod Mělnickým zámkem
- Str. 14, 15 – i když je Vltava pod Mělníkem „rozpůlena“, přesto je její tok mocnější než Labe
- Str. 16 nahoře – ilustrační detail náhodného pramene u cesty v Jizerských horách
- Str. 16 dole – podlouhlá špice soutoku Vltavy s Labem, v pozadí kus Vltavského laterálního kanálu
- Str. 17 – Labe na pozadí vyhaslých sopek Českému středohoří
- Str. 18 – detail pramene Moravské Dyje
- Str. 19 – fontána u výpadovky z Hradce Králové na Prahu
- Str. 20 – pohled na natáčení na Mělnickém zámku
- Str. 21 – pohled na Labe ze zříceniny hradu Střekov v Ústí nad Labem
- Str. 22 – u pramene Labe v Krkonoších
- Str. 24 nahoře – Václav Forchtner s jednou ze svých mapek

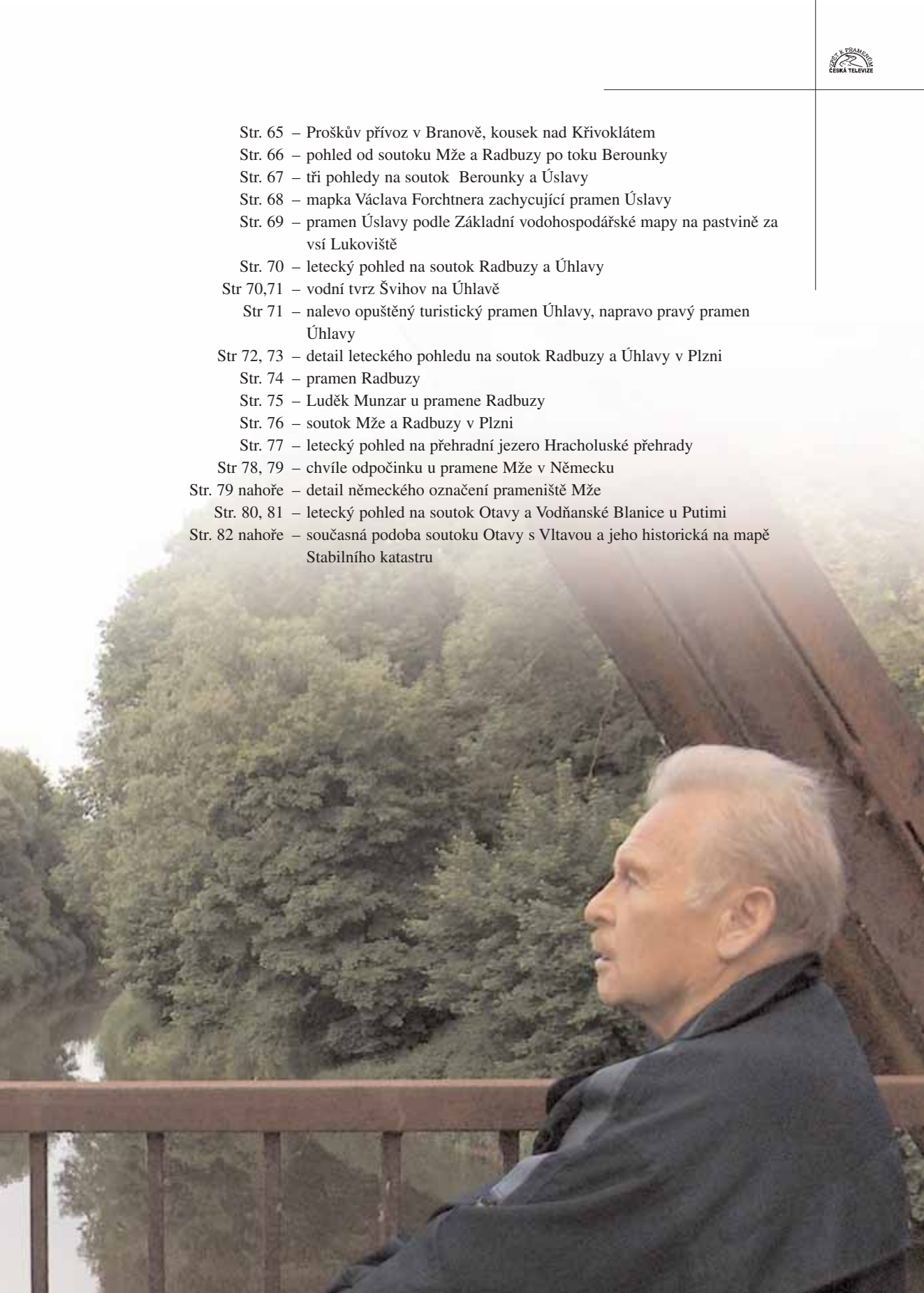
- Str. 24 dole – tabulky s označením pramenů před odjezdem z Kavčích hor
- Str. 25 – soutok Oslavy s Rokytnou v Ivančicích
- Str. 26, 27 – soutok Moravy s Dunajem jak ho viděl kameraman Josef Nekvasil z hradeb Děvína
- Str. 28 – meandr Moravy pod Hodonínem
- Str. 29 – natáčení u pramene Moravy
- Str. 30, 31 – pramen Moravy, kameraman Josef Nekvasil a hrníček s logem
- Str. 32 – Luděk Munzar poklekl na přání režiséra Ludvíka u pramene Radbuzy
- Str. 33 – soutok Ohře a Olše. Hranice vede středem obou toků. Oba břehy jsou Polské, jen špička patří Slezsku
- Str. 34 – palouk a přístřešek pramene Odry - vojenský prostor Libavá
- Str. 35 nahoře – lesní cesta k prameni Odry
- Str. 35 dole – hrníček s logem cyklu Zpět k pramenům u pramene Moravy
- Str. 36, 37 – sluncem zalitý břeh jezera Slapské přehrady
- Str. 38, 39 – podzimní pohled na soutok laterálního kanálu Vltavy a Labe
- Str. 41 – Luděk Munzar se připravuje na natáčení u pramene Vltavy
- Str. 42,43 – letecký pohled na Mělnický zámek a soutok Vltavy a Labe pod ním
- Str. 44,45 – ilustrační letecký pohled na typický tok Vltavy
- Str. 45 nahoře – pohled na přehradu Orlík
- Str. 45 uprostřed – letecký pohled na jezero Lipna
- Str. 45 dole – zámek Orlík nad přehradním jezerem Orlické přehrady

- Str. 46, 47 – záběr nejobligátnější a přece nejkrásnější - Vltava pod Pražských hradem
- Str. 48, 49 – dva pohledy na pramen Vltavy
- Str. 50 – fotografie a mapa Stablního katastru zachycující soutok Děčínské Kamenice a Labe ve Hřensku
- Str. 51 – Luděk Munzar na cestě k prameni Děčínské Kamenice
- Str. 52 – soutok Ploučnice a Labe pod Děčínským zámkem
- Str. 53 nahoře – skalní tunel Ploučnice v Novinách pod Ralskem
- Str. 53 dole – tam v dálce, ve svahu zasněženého Ještědu, pramení Ploučnice
- Str. 54 – oficiální pramen Ploučnice, jezírko s mocným vývěrem podzemní vody u Jenišovského mlýna
- Str. 55 – jeden z možných pramenů Ploučnice ve svahu Ještědu.
- Str. 56 – soutok Bíliny a Labe v Ústí nad Labem
- Str. 57 nahoře – jímání Bíliny do rour pod Chomutovem
- Str. 57 dole – mapka Václava Forchtnera zachycující pramen Bíliny
- Str. 58, 59 – pramen Bíliny na kraji Slepíčí stepi v Krušných horách
- Str. 60 – soutok Křinice a Labe v Bad Schandau
- Str. 61 nahoře – pramen Mandavy na dohled od rozhledny na Vlčí hoře
- Str. 61 dole – prameny Křinice za vsí Studánka
- Str. 62,63 – soutok Berounky a Vltavy v Praze - Modřanech
- Str. 64 – dva pohledy na mapu Stablního katastru: nahoře zaniklý soutok Berounky a Vltavy pod Zbraskavským zámkem a dole nový soutok Berounky a Vltavy u Lahovic.

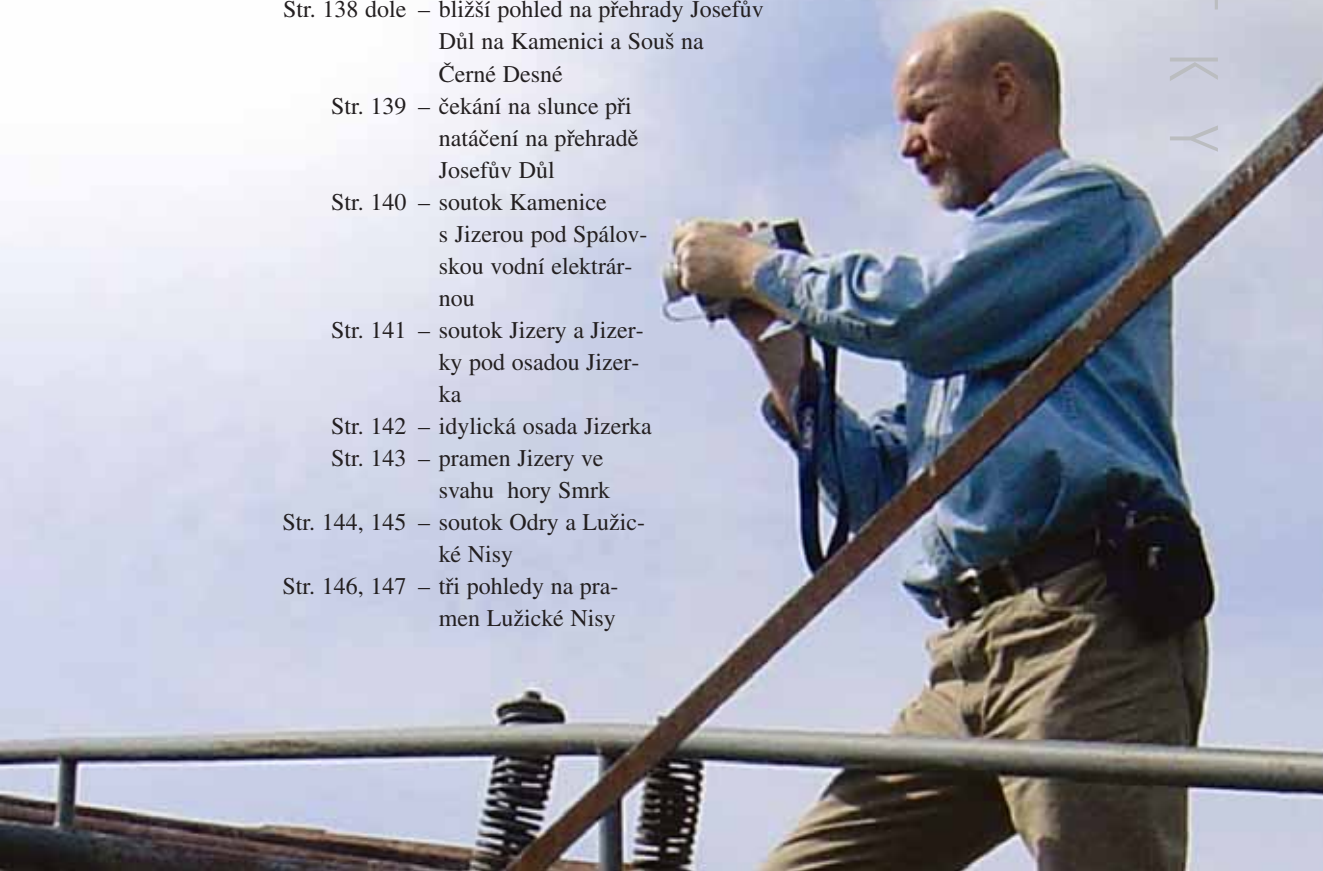
- Str. 65 – Proškův přívoz v Branově, kousek nad Křivoklátem
Str. 66 – pohled od soutoku Mže a Radbuzy po toku Berounky
Str. 67 – tři pohledy na soutok Berounky a Úslavy
Str. 68 – mapka Václava Forchtnera zachycující pramen Úslavy
Str. 69 – pramen Úslavy podle Základní vodohospodářské mapy na pastvině za vsí Lukoviště
Str. 70 – letecký pohled na soutok Radbuzy a Úhlavy
Str. 70,71 – vodní tvrz Švihov na Úhlavě
Str. 71 – nalevo opuštěný turistický pramen Úhlavy, napravo pravý pramen Úhlavy
Str. 72, 73 – detail leteckého pohledu na soutok Radbuzy a Úhlavy v Plzni
Str. 74 – pramen Radbuzy
Str. 75 – Luděk Munzar u pramene Radbuzy
Str. 76 – soutok Mže a Radbuzy v Plzni
Str. 77 – letecký pohled na přehradní jezero Hracholuské přehrady
Str. 78, 79 – chvíle odpočinku u pramene Mže v Německu
Str. 79 nahoře – detail německého označení prameniště Mže
Str. 80, 81 – letecký pohled na soutok Otavy a Vodňanské Blanice u Putimi
Str. 82 nahoře – současná podoba soutoku Otavy s Vltavou a jeho historická na mapě Stablního katastru

- Str. 82 dole – letecký pohled na soutok Vodňanské Blanice (vlevo) a Otavy (vpravo)
- Str. 83 nahoře – vzdálený pohled na soutok Vodňanské Blanice a Otavy –
- Str. 83 dole – hráz Husinecké přehrady na Vodňanské Blanici nedaleko Prachatic
- Str. 84, 85 – klid soutoku Otavy a Blanice u Putimi
- Str. 86 nahoře – Luděk Munzar ve vojenském prostoru Boletice čeká na pokyn, aby zatloukl tabulku u možného pramene Vodňanské Blanice
- Str. 86 uprostřed – památník bitvy u Sudoměře a zřícenina hradu Rábí - obé na Otavě
- Str. 87 nahoře – letecký pohled soutok Vydry a Křemelné na Čeňkově pile. Pražce vlevo nepatří železnici, ale k náhonu malé vodní elektrárny
- Str. 87 dole – Rechle - dřevěný most vede k počátku Vchynicko-tetovského kanálu
- Str. 88 dole – loukou pod Luznou horou meandruje Luzný potok, první podoba řeky Otavy
- Str. 89 – kameraman Josef Nekvasil u počátku Luzného potoka ve svahu Luzného a všude kolem uschlý šumavský prales
- Str. 90 – letecký pohled na soutok Volyňsky s Otavou ve Strakonících - Volyňka přitéká zprava
- Str. 91 – protipohled na soutok Otavy s Volyňkou - vpravo kus věže Strakonického hradu postaveného na soutoku řek
- Str. 92, 93 – pramen řeky Volyňky ve svahu Světlé hory
- Str. 94, 95 – soutok Vltavy a Sázavy v Davli
- Str. 96 nahoře – letecký pohled na soutok Vltavy a Sázavy ukazující rozdílné zbarvení vody v obou řekách
- Str. 97 – Sázava nad Ledčí nad Sázavou, cestou k "Sluneční zátocě"
- Str. 98, 99 – Sázava pod hradem Český Šternberk
- Str. 100, 101 – "Sluneční zátoka" s obeliskem, památníkem Jaroslava Foglara
- Str. 100 dole – letecký pohled na hráz přehrady Pílské ve Žďáru nad Sázavou
- Str. 102 – Luděk Munzar na břehu rozbouřeného rybníka Velké Dářko
- Str. 103 – kameraman Josef Nekvasil u nepravého pramene Sázavy
- Str. 104, 105 – soutok Vltavy a Lužnice - vlevo Lužnice, vpravo Vltava. Hladina řek je uměle vzedmutá vodním dílem Kořensko
- Str. 106 nahoře – letecký pohled na soustavu rybníků na Lužnici
- Str. 107 – dva pohledy na okolí a pramen řeky Lužnice
- Str. 108, 109 – letecký pohled na soutok Labe a Ohře v Litoměřicích. Zleva přitéká Ohře
- Str. 109 dole – pohled na soutok Ohře a Labe jak byl zachycen na mapě Stabliního katastru někdy po roce 1830
- Str. 110, 111 – dva pohledy na pramen Ohře a jeho okolí
- Str. 112, 113 – přehradní jezero plné pitné vody pro Prahu a okolí - Švihovská nádrž na Želivce
- Str. 114, 115 – soutok Sázavy a Želivky nedaleko Soutic
- Str. 116 nahoře – letecký pohled na hráz Švihovské přehrady zadržující pitnou vodu pro Prahu
- Str. 116 a 117 – dva pohledy po okolí vsi Mezná
- Str. 118 – dva pohledy na štáb na cestě k prameni Želivky
- Str. 119 – pramen Želivky je ukryt v trávě pod smrčkem

- Str. 120, 121 – zdánlivě idylický soutok Svitavy a Svratky v Brně, napravo od něj však hučící dálnice na Bratislavu
- Str. 122 – soutok Svitavy a Punkvy v Blansku
- Str. 123 – koryto Punkvy bylo ve Sloupu v květnu 2004 takřka bez vody
- Str. 124 – detailní pohled na pramen řeky Punkvy
- Str. 125 – celkový pohled na pramen řeky Punkvy i s kameramanem a Luďkem Munzarem
- Str. 126 – podzemí jímání vody pro Brno
- Str. 127 nahoře – ještě jeden pohled do dlouhé podzemní chodby v níž se jímá voda pro Brno
- Str. 127 dole – náš kdysi nejmocnější pramen v Mělnické Vrutici je dnes takto vyschlý
- Str. 128 – cesta s informační tabulí označující pramen řeky Svitavy
- Str. 129 – romantická studánka pod skalou - opravdový počátek řeky Svitavy
- Str. 130, 131 – letecký pohled na soutok Labe a Jizery v Lázních Toušev
- Str. 131 nahoře – takto zachytila soutok Labe a Jizery mapa Stablinního katastru před 150 lety
- Str. 132 – idyla soutoku Labe a Jizery i s lavičkou
- Str. 133 – letecký pohled na soutok Jizery a Kamenice u vsi Spálov
- Str. 134 – pohled "za dna" zaniklé přehrady na Bílé Desné na věž šoupátkového uzávěru
- Str. 135 – Luďek Munzar se soustředí před natáčením na místě dávné tragédie
- Str. 135 dole – Velké klečová louka pod Jizerou, místo kde Bílá Desná pramení
- Str. 136, 137 – tři historické pohledy na protrženou přehradu na Bílé Desné a okolí
- Str. 138 nahoře – přehrada Josefův Důl v klínu Jizerských hor
- Str. 138 uprostřed – přehrada Harcov v Liberci a přehrada Bedřichov na Černé Desné
- Str. 138 dole – bližší pohled na přehradu Josefův Důl na Kamenici a Souš na Černé Desné
- Str. 139 – čekání na slunce při natáčení na přehradě Josefův Důl
- Str. 140 – soutok Kamenice s Jizerou pod Spálovskou vodní elektrárnou
- Str. 141 – soutok Jizery a Jizery pod osadou Jizerka
- Str. 142 – idylická osada Jizerka
- Str. 143 – pramen Jizery ve svahu hory Smrk
- Str. 144, 145 – soutok Odry a Lužické Nisy
- Str. 146, 147 – tři pohledy na pramen Lužické Nisy

- Str. 148 nahoře – jeden z možných pramenů Kamenice v sedle Holubníku a Černé hory
Str. 148 dole – kameraman Josef Nekvasil pořizuje v čistých vodách Jizery podvodní záběry
Str. 149 – jeden z možných pramenů Kamenice na pozadí Jizerských hor
Str. 150, 151 – soutok Labe a Cidliny mezi Poděbrady a Libicí
Str. 152 – soutok Labe a Cidliny, v pozadí dálniční most dálnice D5 Praha–Hradec Králové
Str. 153 nahoře – podoba soutoku Labe Cidlina na mapě Stablního katastru
Str. 153 dole – Libický památník sv. Vojtěcha, na místě hradiště Slavníkovců
Str. 154 – další letecký pohled na jeden z našich nejkrásnějších soutoků Labe a Cidliny
Str. 155 – "turistický pramen" řeky Cidliny z jezírka ve svahu hory Tábor
Str. 156, 157 – dva pohledy na pravý pramen řeky Cidliny ve vsi Košov
158 nahoře – starý soutok řeky Doubravy s Labem se zapomenutými betonovými kvádry
158 dole – letecký pohled na zregulovaný soutok řeky Doubravy a Labe u Záboří nad Labem
Str. 159 – letecký pohled na hráz Pařížovské přehrady s vypuštěným přehradním jezerem
Str. 160 – zastavení u rybníku Doubravníku, který je občas uváděn jako pramen řeky Doubravy
Str. 161 – vzorně ošetřená studánka na cestě k prameni řeky Doubravy
Str 162, 163 – odvodňovací lesní rýha jako možný počátek řeky Dooubavy

- Str. 164, 165 – dva pohledy na soutok Labe a Chrudimky v Pardubicích
- Str. 166 nahoře – přehrady Seč 2 a Seč 1
- Str. 166 dole – takto jsem zapadl se služebním autem ČT na cestě k prameni Chrudimky
- Str. 167 – turistický Filipovský pramen Chrudimky v lese za vsí Filipov
- Str. 168, 169 – pramen Chrudimky podle Základní vodohospodářské mapy u cesty za vsí Svratouch
- Str. 170, 171 – soutok Labe a Loučné nedaleko Kunětické hory
- Str. 172 nahoře – letecký pohled na soutok Labe a Loučné
- Str. 172 dole – akvadukt na němž se křižují dva toky
- Str. 173 – pohled na kanál Zmínka
- Str. 174, 175 – Sezemický akvadukt
- Str. 176 – jeden z našich momentálně nejmocnějších pramenů, Pekla II
- Str. 177 – jiný pohled na náš kdysi nejmocnější pramen v Mělnické Vrutici
- Str. 178 – jeden z pramenů podél říčky Desné v okolí Osíku
- Str. 179 – nádherný pramen na nádherném místě, pod kaplí v Končinách nedaleko Litomyšle
- Str. 180, 181 – nejvyšší místo kde každé jaro pramení řeka Loučná je mezi obcemi Ostrý Kámen a Karle
- Str. 182, 183 – nejnižší místo kde pramení řeka Loučná je tady, v Benátkách u Litomyšle
- Str. 184, 185 – soutok Labe a Orlice v Hradci Královém
- Str. 185 nahoře – podoba soutoku Labe a Orlice na mapě Stablního katastru
- Str. 186 – soutok Divoké a Tiché Orlice nedaleko Týniště nad Orlicí
- Str. 187 – možný pramen Tiché Orlice ve vodárenském jímání nad vsí Horní Orlice
- Str. 188 nahoře – dva letecké pohledy na přehradu Pastviny na Divoké Orlici
- Str. 188 dole – možný pramen Divoké Orlice nad Czernym Bagnem v Polsku podle pana Kratochvíla
- Str. 189 – pramen Divoké Orlice nad Czernym Bagnem v Polsku podle pana Hégra
- Str. 190 – soutok Labe a Metuje pod Jaroměřskou pevností
- Str. 191 nahoře – letecký pohled na soutok Labe a Metuje
- Str. 191 dole – soutok Labe a Metuje na mapě Stablního katastru
- Str. 192 – počátek řeky Metuje podle Základní vodohospodářské mapy – jezírko na konci lesní meliorační rýhy
- Str. 193 – pramen Metuje nad Vlčí roklí
- Str. 194, 195 – pohledy na soutok Labe a Úpy
- Str. 196 – cesta od pramenů Úpy k Luční Boudě
- Str. 197 – pohledy na vrcholové rašeliniště, počátek řeky Úpy
- Str. 198, 199 – soutok Moravy a Dyje na Česko – Slovensko – Rakouské hranici
- Str. 200, 201 – pohled z Rakouské strany na soutok Moravy a Dyje
- Str. 202 – Rakouské lužní lesy cestou k soutoku Moravy a Dyje
- Str. 203 nahoře – letecký pohled na soutok Jihlavy a Svratky

- Str. 203 uprostřed – krajina s Novomlýnskými přehradními nádržemi
 - Str. 203 dole – a takto zachycuje soutok Svratky a Dyje mapa Stabilního katastru
- Str. 204 nahoře – dnešní podoba soutoku Jihlavy (vlevo) a Svratky (vpravo) u vsi Ivaň
 - Str. 204 dole – regulovaný tok řeky Svratky jihomoravskou krajinou
- Str. 205 nahoře – hráz Brněnské Kníničské přehrady
 - Str. 205 dole – hráz Vírské přehrady
 - Str. 206 – tradiční pramen Svratky, tzv. Stříbrná studánka
 - Str. 207 – pramen Svratky podle Základní vodohospodářské mapy
- Str. 208, 209 – dva pohledy na soutok řek Dyje a Jevišovka
- Str. 210 nahoře – dva pohledy na nejstarší moravskou přehradu Jevišovice
- Str. 210 dole a 211 – dva pohledy na prameniště řeky Jevišovky na kraji lesa za vsí Komárovice
 - Str. 212 – pohledy na tok řeky Dyje Národním parkem Podyjí, Vranovskou přehradou až pod hrad Raabs, kde se Dyje dělí na Moravskou a Rakouskou
 - Str. 213 – pramen Moravské Dyje nedaleko Třeště
- Str. 214, 215 – hrad Raabs nad soutokem Moravské a Rakouské Dyje
- Str. 215 nahoře – Rakouská Dyje pod vsí Schweiggers za níž pramení
- Str. 216, 217 – pramen Rakouské Dyje
- Str. 218, 219 – ještě jeden letecký pohled na soutok řeky Svratky a Jihlavy.
 - Str. 220 – tok Jihlavy těsně před soutokem se Svratkou
 - Str. 221 – dva letecké pohledy na soutok Jihlavy a Rokytne u Ivančic
 - Str. 222 – soutok Jihlavy a Rokytne
 - Str. 223 – pramen Rokytne podle Základní vodohospodářské mapy: drenážní roura v louce nedaleko obce Chlístov
- Str. 224, 225 – letecký pohled na soutok Jihlavy a Oslavy v Ivančicích
 - Str. 226 – pohled na přehradu Mostišť na Oslavě
 - Str. 227 – na cestě k prameni Oslavy - Matějovský rybník a vyprošťování auta
 - Str. 228 – jeden z možných pramenů Oslavy zůstal neoznačen
 - Str. 229 – torzo Eiffelova železničního viaduktu u Ivančic - účast ing. Eiffela na jeho projektu nebyla prokázána
- Str. 230 nahoře – dva letecké pohledy na přehrady Mohelno a Dalešice

- Str. 230 dole – směrovka k prameni Jihlavy za obcí Jihlávka v zimě a označování pramene Jihlavy
- Str. 231 – provizorně označený pramen řeky Jihlavy
- Str. 232, 233 – soutok Moravy a Dunaje pod Bratislavským Děvínem
- Str. 234 – dva pohledy na tzv. Baťův kanál
- Str. 235 – pohled na řeku Moravu od Děvína
- Str. 236 – soutok Velké a Malé Hané v Dědicích u Vyškova
- Str. 237 – soutok Moravy a Hané idylické místo v lukách za vsí Postoupky
- Str. 237 dole – pramen Malé Hané nedaleko vysílače Kojal
- Str. 238, 239 – pramen Velké Hané na tzv. Farské louce ve vsi Drahany
- Str. 240 – soutok Moravy a Bečvy nedaleko vsi Troubky
- Str. 241 – soutok Vsetínské a Rožnovské Bečvy ve Valašském Meziříčí
- Str. 242 – pramen Vsetínské Bečvy
- Str. 243 – chybně označený pramen Rožnovské Bečvy a jeho správná podoba na Webu.
- Str. 244 – jeden ze soutoků Divoké Desné a Moravy u Postřelmovy
- Str. 245 – horní nádrž přečerpávací elektrárny Dlouhé Stráně nad vsí Kouty nad Desnou
- Str. 246, 247 – pohled od pramene Divoké Desné na svahy Jeseníků
- Str. 248, 249 – symbolické označení pramene Divoké Desné
- Str. 250, 251 – letecký pohled na soutok Odry a Olše u Kopytova
- Str. 252 – pozemní pohled na soutok Odry a Olše a mapa Stablního katastru
- Str. 253 – letecký pohled na soutok Odry a Ostravice a mapa Stablního katastru
- Str. 254, 255 – přehradní jezero Šance na Ostravici
- Str. 256, 257 – označování pramene Černé Ostravice v osadě Bílý Kříž
- Str. 258, 259 – lesík u obce Hlavatá a označování pramene Bílé Ostravice ve svahu Vysoké
- Str. 260 – dva pohledy na soutok řek Odry a Opavy
- Str. 261 – dva pohledy na soutok řek Opava a Moravice nedaleko města Opavy
- Str. 262 nahoře – dva letecké pohledy na větvení Opavy na Černou, Bílou a Střední
- Str. 262 dole – zmoklý a unavený Luděk Munzar u pramene Bílé Opavy

- Str. 263 – pohled od pramene Bílé Opavy do její údolí , na obzoru Petrovy kameny
- Str. 264 nahoře – letecký pohled na přehradu Kružberk na Moravici
- Str. 264 dole – na cestě k prameništi Moravice
- Str. 265 nahoře – letecký pohled na naši nejmladší přehradu Slezská Harta
- Str. 266, 267 – pohled od pramenů Moravice do Slezska
- Str. 268, 269 – typický pohled na natáčení: kameraman Josef Nekvasil ukrytý za kamerou, Luděk Munzar před kamerou a režisér Bedřich Ludvík bedlivě naslouchající zda vše probíhá správně
- Str. 270 – základní trojice seriálu na "evropském rozvodí" nedaleko Hranic na Moravě
- Str. 271 – ještě jednou celek pramene Jevišovky a detail plechového štítku na nedalekém stromě
- Str. 271 – pramen řeky Mrliny označený 5. 2. 1999 turistickým oddílem
- Str. 272 – dva pohledy na soutok Mrliny a Labe pod Nymburkem
- Str. 274, 275 – meandry Chomutovky pod vsí Hora Sv. Šebestiána.

- Str. 275 – soutok Ohře a Chomutovky u Postolopr
Str. 276 – soutok Vltavy a Malše pod hvězdárnou v Českých Budějovicích a jeho podoba na mapě Stablního katastru
Str. 277 – počátek Malše nad vsí Sandl v Rakousku na fotografii Petra Letta
Str. 278 – soutok Ohře a Teplé v Karlových Varech
Str. 279 – prameniště Teplé v lese za Mariánskými Lázněmi
Str. 280, 281 – prameniště Střely nedaleko Prachomet a soutok Střely s Berounkou u vsi Liblín
Str. 282, 283 – tři prameny řeky Sprévy, která v délce několika kilometrů protéká i našim územím.

- Str. 284, 285 – dva pohledy na nedostavěný most tzv. Hitlerovy dálnice utopený v jezeru Švihovské přehrady na Želivce
- Str. 286, 290 – pramen řeky Odry
- Str. 288, 289 – Luděk Munzar nad prameništěm řeky Divoké Desné
str 290, 291 – pramen Moravské Dyje v dubnu roku 2004
- str 292 nahoře – z chybně označeného pramene Sázavy zbyla v září roku 2005 jen tato tyčka a vyschlé místo v kořenech stromu
str 292 dole – fotografie dokládající lidskou touhu po označení pramene Sázavy, toto je na Karlovském potoce
str 293 – pomocná mapka se zakreslením námi označeného pramene Sázavy
str 293 uprostřed – mapka ze Svatoprokopského sborníku určuje pramen Sázavy do Křemelové studánky za vsí Cikháj
str 293 dole – tzv. sražená voda, zde můžete pouštět vodu potoka buďto do Svatky nebo do Sázavy
- str 294 nahoře – pramen Chomutovky podle pana Tříška z Chomutova
str 294 dole – český pramen Lužnice podle pana Mortla z Českých Budějovic

- str 295 nahoře – pramen Tiché Orlice podle pana Hegra
 str 295 dole – tým seriálu Zpět k pramenům zleva: kameraman Josef Nekvasil, řidič Miloš Sklenář, asistentka produkce Martina Kabelková, průvodce pořadem Luděk Munzar a autor a režisér Bedřich Ludvík nedaleko pramene Metuje, na konci Vlčí rokle
 str 296, 297 – autor a režisér Bedřich Ludvík u pramene Divoké Desné
 str 298, 299 – vlevo kameraman Josef Nekvasil, vpravo herec Luděk Munzar a za nimi soutok Labe a Metuje
 str 300, 301 – Bedřich Ludvík loví záběr soutoku Jihlavy a Oslavy v Ivančicích
 str 302, 303 – skok z nikdy nedostavěného mostu Hitlerovy dálnice
 str 304, 305 – Luděk Munzar pohlíží do kraje u pramene Želivky
 str 306, 307 – herec Luděk Munzar a režisér Bedřich Ludvík při čekání na otevření závory vedoucí k soutoku Jihlavy a Svatky

Použitá literatura:

- Ivan Lutterer, Rudolf Šrámek*: Zeměpisná jména v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Tobiáš 1997
- Jan Kumpera*: Řeky a říčky Plzeňského kraje, Agentura Ekostar 2002
- Josef Podzimek a kol.*: Povodí Berounky, Povodí Vltavy 1980
- Karel Žebera, Jiří Mikula*: Říp, hora v jezeru, Panorama 1982
- kolektiv autorů pod vedením Miloše Kretby*: Vltavská kaskáda, MLVH Praha 1969
- Přečerpávací elektrárna Dlouhé stráně v Jeseníkách, ČEZ 1997
- Zdeněk Háek*: Technické zajímavosti našich vodních nádrží a říčních cest I. a II., vlastním nákladem 1997
- Čeněk Zíbrt*: Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, 1894, reprint Academia 1995
- František Mašek*: Pozemkový katastr, Ministerstvo financí, Praha 1948
- Eva Semotanová*: Kartografie v historické práci, Historický ústav 1994
- Olga Krumlovská*: Místa, která léčí, Troja 1997
- Petr Kovařík*: Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska, Lidové noviny 1998
- Zeměpis Československa, Academia
- Brien Leight Molyneaux*: Tajemné kultury a rituály, Knižní klub 1996
- Ottův slovník naučný
časopis Turista, 1896 – 2004

Obsah

Úvodem	7
Zpět k pramenům – text písně	10
Kapitola I. – Na střeše Evropy	
<i>(Labe, Morava, Odra)</i>	12
Kapitola II. – Ze střechy pod okap	
<i>(Vltava, Hřenská Kamenice, Ploučnice, Bílina)</i>	36
Kapitola III. – Řeka bez pramene	
<i>(Berounka, Úslava, Úhlava, Radbuza, Mže)</i>	62
Kapitola IV. – Zlatonosné prameny	
<i>(Otava, Blanice, Volyně)</i>	80
Kapitola V. – Prameny vodáckých řek	
<i>(Sázava, Lužnice, Ohře)</i>	94
Kapitola VI. – Pitné řeky	
<i>(Želivka, Punkva, Svitava)</i>	112
Kapitola VII. – Severní prameny	
<i>(Jizera, Bílá Desná, Lužická Nisa, Kamenice)</i>	130
Kapitola VIII. – Střední prameny	
<i>(Cidlina, Doubrava, Chrudimka)</i>	150
Kapitola IX. – Východní prameny	
<i>(Loučná, Orlice, Metuje, Úpa)</i>	170
Kapitola X. – Jižní prameny	
<i>(Svratka, Jevišovka, Dyje)</i>	198
Kapitola XI. – Zapomenuté prameny	
<i>(Rokytná, Oslava, Jihlava)</i>	218
Kapitola XII. – Prameny moravských přítoků	
<i>(Haná, Bečva, Desná)</i>	232
Kapitola XIII. – Poslední prameny	
<i>(Ostravice, Opava, Moravice)</i>	250
Kapitola XIV. – Paběrky vzpomínek	
<i>(Mrlina, Chomutovka, Malše, Teplá, Střela, Spréva)</i>	268
Kapitola XV. – Doslov k druhému, opravenému vydání	
<i>(Sázava, Sražená voda, Chomutovka, Tichá Orlice, Česká Lužnice)</i>	290
Kapitola XVI. – Popisky k fotografiím	296
Použitá literatura	309

Bedřich Ludvík Zpět k pramenům

Odpovědný redaktor PhDr. Jiří Kolečko
Grafická úprava a zlom Lukáš Táborský a Bedřich Ludvík
Technická redaktorka Gabriela Tyčová
Vydala Mladá fronta jako svou 6 283. publikaci
Vytiskl Europrint Modřany, a. s., Praha 4
312 stran. Druhé opravené vydání. Praha 2005

Knihy Mladé fronty si můžete objednat na adrese:
Mladá fronta, a. s. – nakladatelství
Mezi Vodami 1952/9, 143 00 Praha 4 – Modřany
e-mailem: prodej@mf.cz
na internetu: www.mf.cz
tel.: 271 084 114

